

УДК 332.142.2

Є. Матвійшин,
О. Нєма

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ВІДСТАЛИХ І ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглянуто напрямки і форми державної підтримки відсталих і депресивних територій низки країн світу. Визначено основні причини виникнення депресивних територій в Україні. Проведено класифікацію інструментів державної підтримки розвитку відсталих і депресивних територій. Розкрито доцільність запровадження різнорівневої диверсифікаційної моделі регіонального розвитку.

Ключові слова: відсталі і депресивні території, державна підтримка розвитку територій, інструменти державної підтримки розвитку територій, державна політика підтримки відсталих та депресивних територій.

Вітчизняний і зарубіжний досвід соціально-економічного розвитку суспільства показує, що співвідношення продуктивних сил і обсягів виробництва відрізняються у регіонах країни. Це є однією з основних причин різного рівня доходів населення регіонів. Відповідно, всередині окремої країни може істотно відрізнитися й добробут населення різних територій. Така ситуація спонукає жителів вдаватися до пошуку кращих умов життя, мігруючи в межах держави, або й виїжджати як тимчасово, так і на постійне проживання в інші країни. Це призводить до ще більшого загострення проблем розвитку окремих регіонів, зокрема соціальних і демографічних. В окремих випадках у країнах із диспропорціями регіонального розвитку може відчутно зростати соціальна і політична напруга, що призводить до регіональних антагонізмів. Тому, в аспекті ефективного державного управління важливо, передбачаючи появу негативних тенденцій, своєчасно запобігати загостренню таких проблем, використовуючи засоби державної підтримки розвитку відсталих і депресивних регіонів.

Результати функціонування в Україні діючого механізму державної підтримки розвитку відсталих і депресивних територій та наявні інструменти вирішення проблем зазначених територій не є достатньо ефективними. Це, зокрема, стосується низки програм соціально-економічного розвитку територій, які характеризуються недостатньо всебічним і ґрунтовним опрацюванням регіональних проблем та шляхів їх подолання. Окрім того, більшість затверджених програм регіонального розвитку не виконуються в повному обсязі через недофінансування як з боку держави, так і з боку місцевих органів влади. Низькою є ефективність і галузевих програм.

Аналогічні проблеми періодично виникали й вирішувалися в практиці державного управління розвинутих країн світу. Тому актуальним є ознайомлення з досвідом вирішення зазначених проблем із метою застосування його кращих результатів у вітчизняній практиці.

Дослідники приділяли значну увагу проблемам вирівнювання розвитку регіонів. Зокрема, зарубіжний досвід державного впливу на розвиток депресивних

територій висвітлювали В. Мамонова [1], Н. Чурсіна [2] та інші. Вітчизняні науковці наголошують на необхідності відповідності сучасного розвитку регіонів України таким світовим пріоритетам: інноваційність економіки, соціалізація, гуманізація та екологізація [3]. Дослідники вважають, що державне втручання у життєдіяльність територій здебільшого здійснюється через управлінську функцію планування з використанням такого інструментарію, як баланси, карти, моделі, стратегії, стратегічні плани, цільові програми, конкретні проекти [4]. Т. Безверхнюк доводить, що запровадження європейських принципів у практику вітчизняного регіонального управління повинно відповідати таким принципам: узгодження цілей та інтересів усіх суб'єктів регіонального управління, оптимального співвідношення функцій адміністрування і регулювання, збереження конкретності та адресності державно-управлінського впливу, ієрархічності управління, процесного підходу [5]. Отже, загалом питанням вивчення і запровадження світового досвіду в галузі державного впливу на регіональний розвиток постійно приділяється увага дослідників.

Серед проблемних питань, які недостатньо висвітлені у наведених дослідженнях, залишаються ті, що стосуються особливостей державного втручання з метою підтримки розвитку відсталих і депресивних територій. Поки що не можна стверджувати навіть про існування однозначного трактування самих термінів “відсталий регіон”, “депресивний регіон” та відмінностей від подібних словосполучень “відстала територія”, “депресивна територія”. Основними причинами такого становища, на нашу думку, є недоліки вітчизняної нормативно-правової бази та недостатній рівень досліджень щодо зазначених аспектів. Для використання зарубіжного досвіду важливим завданням є класифікація інструментів державної підтримки за певними ознаками, що дозволить системно використовувати їх у вітчизняній практиці.

Метою статті є спроба класифікації й систематизації інструментів державної підтримки розвитку відсталих і депресивних територій на основі вивчення зарубіжного досвіду та дослідження можливості адаптації кращих його досягнень для застосування у вітчизняній практиці.

Інформаційною базою для аналізу є зарубіжні і вітчизняні публікації й нормативно-правові акти, які стосуються зарубіжного досвіду державної підтримки регіонального розвитку. У наукових публікаціях вітчизняні дослідники вживають терміни “депресивний”, “відсталий” як стосовно регіонів, так і окремих територій. Для з'ясування змісту відповідних термінів доцільно вдатися до нормативно-правових актів, наукових публікацій і довідкових матеріалів, що стосуються розвитку територій та регіонів.

Словосполучення “депресивні регіони” і “депресивні території” були застосовані у Концепції державної регіональної політики. Зокрема, в цьому документі серед напрямків державного регулювання названо “стимулювання розвитку регіонів чи їх частин, у межах яких показники економічного та соціального забезпечення громадян за критеріями, визначеними законодавством, значно нижчі, ніж відповідні середні показники в державі (депресивні території)” [6]. У Законі України “Про стимулювання розвитку регіонів” використовується поняття “депресивна територія” у значенні “регіон чи його частина (район, місто обласного значення або кілька районів, міст обласного значення), рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними цим Законом, є найнижчим серед територій відповідного типу” [7]. Отже, “територія” може бути і регіоном, і його частиною. Під регіоном розуміють частину країни зі специфічними природнокліматичними й

економічними умовами та характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил із урахуванням демографічних, історичних, соціальних особливостей [8].

Про відсталий регіон (територію) говорять, якщо за комплексними показниками соціально-економічного розвитку він (вона) значно відстає від середнього рівня, бо там ніколи не було достатньо виробничих об'єктів [9]. У вітчизняному законодавстві не визначено терміну “відстала територія”. У Законі України “Про Генеральну схему планування території України” [10] вжито вислів “території, розвиток яких потребує державної підтримки”, який, очевидно, охоплює і відсталі, і депресивні території. Іноземні дослідники використовують також поняття “периферійний регіон” і називають такі його характеристики, як “ступінь периферизації” і “міру господарської недорозвинутості” [11].

У категорію депресивних може потрапити територія, яка з певних причин втратила стабільність розвитку, а кризовий стан, що виник там, є затяжним. Відстала або депресивна територія (місто, район тощо) може бути розташована у відносно благополучному регіоні. Тому для державної підтримки важливо здійснювати облік саме таких територій, а не оперувати показниками, що стосуються тільки регіонів загалом, бо їх виявленню може завдати відомий ефект “середньої температури хворих у палаті”. Насамперед доцільно назвати основні причини появи депресивних територій в Україні:

1. Різний рівень пристосування до ринкових умов регіонів із різною структурою господарства, бо із включенням механізму ринкової конкуренції змінилися темпи розвитку регіонів відповідно до притаманних їм конкурентних переваг і недоліків.

2. Послаблення ролі держави у регулюванні регіональної економіки, що виявилось у скороченні державних інвестицій у розвиток регіонів. Одночасно існує проблема забезпеченості доходами місцевих бюджетів відповідних органів місцевого самоврядування на виконання своїх повноважень.

3. Зміна виробничої інфраструктури регіонів із занепадом та зникненням з виробничого простору низки крупних підприємств, що мали важливе економічне значення та надавали велику кількість робочих місць, забезпечуючи зайнятість населення території.

4. Низькі темпи розвитку малого бізнесу, який міг би стати альтернативою джерел зайнятості та доходів замість занепалих виробничих об'єктів.

Відповідно до названих причин повинні спрямовуватись і заходи державної підтримки відсталих та депресивних територій. Аналіз зарубіжного досвіду підтверджує цю тезу. Державна політика підтримки регіонального розвитку в західних країнах розпочалась у 30-ті рр. ХХ ст. унаслідок тогочасної кризи і пов'язаної з нею депресії. Автор теорії просторової організації виробництва А. Льош наприкінці 30-х рр. ХХ ст. пропонував пільгові заходи для стимулювання розміщення у депресивних регіонах нових підприємств [12]. Він також звертав увагу на вплив демографічних процесів на економічне зростання окремих територій.

Загальний підхід до реалізації державних заходів підтримки відсталих і депресивних регіонів базується на тезі Міжнародної організації праці про те, що державна політика повинна бути скерована насамперед на досягнення добробуту і розвитку населення, а також на заохочення його прагнення до соціального прогресу [13]. Пріоритети державної політики повинні оцінюватися за їх спрямованістю на задоволення суспільних очікувань та людських потреб. Суспільні очікування (концентровані на рівні суспільства, потреби громадян і соціальних

угруповань) охоплюють такі компоненти: господарські очікування; згуртованість, спільність духовних інтересів; вплив на зовнішнє середовище; імідж, авторитет; зниження загроз і ризиків [14]. Оскільки добробут передбачає не просто економічне благополуччя, але й низку соціальних чинників, то й відповідні заходи державної підтримки повинні бути націлені і на покращення соціальних параметрів. Про це також ще століття тому зазначав М. Туган-Барановський [15], акцентуючи увагу на тому, що зняття соціально-політичної напруги в суспільстві є головним завданням соціальної політики.

Державна політика підтримки відсталих і депресивних територій повинна сприяти стійкості, збалансованості (пропорційності) і соціальній спрямованості регіонального розвитку. Під стійкістю тут розуміється чітка тенденція позитивної динаміки соціально-економічних параметрів. При цьому можуть бути відхилення відповідних показників розвитку, але тільки короточасні, які пов'язані з певними заходами стратегічного спрямування. Проте недопустимо орієнтуватися на досягнення короткострокових позитивних результатів (наприклад, надходження від приватизації об'єктів державної власності), які можуть призвести до втрати майнового, господарського, ресурсного, соціального чи екологічного потенціалу території. Збалансованість (пропорційність) регіонального розвитку означає, що нові пропорції між параметрами відтворюваного потенціалу регіональної системи повинні бути економічно обґрунтовані.

Досвід країн, які свого часу долали економічні кризи, що супроводжувалися значним спадом виробництва в основних галузях, показує, що державна підтримка скеровувалася, здебільшого, у двох напрямках: по-перше, спрямування ресурсів на оновлення або формування окремих галузей економіки (реалізація структурної політики); по-друге, збереження громадянської злагоди і політичної стабільності завдяки вирівнюванню умов життя в різних територіях (реалізація соціальної політики).

Наприклад, у Великобританії уряд зіткнувся з великим рівнем безробіття та іншими наслідками занепаду основних галузей у 30-х рр. XX ст. Основними заходами з боку держави стали ті, що орієнтувалися на вирівнювання рівня життя в регіонах країни: підготовка територій до промислового освоєння, надання пільг підприємцям, переміщення робочої сили з депресивних регіонів до розвинених. У тій же країні в середині 80-х рр. XX ст. унаслідок переходу від індустріального до інформаційного суспільства державні заходи були скеровані на розвиток у депресивних регіонах сфери послуг: компанії з цієї галузі отримали право на субсидії. Кредити та різноманітні фінансові заохочувальні заходи стали основними інструментами регіональної політики уряду Великобританії. Окрім того, паралельно із заходами, спрямованими на розвиток депресивних регіонів, регіональна політика передбачала і дії щодо розвантаження крупних агломерацій.

Франція у 30 – 40-х рр. XX ст. зіткнулася з проблемою надмірної концентрації робочої сили, промислових, фінансових установ і організацій у столиці. Значною мірою такий стан був зумовлений нерозвиненістю транспортного сполучення між провінціями: основні шляхи мали радіальну структуру з центром у Парижі. Для подолання диспропорції вживалися стимулюючі заходи: субсидії, податкові пільги для підприємств, що розміщувалися у провінціях, та обмеження щодо розширення діючих чи створення нових підприємств поблизу столиці. Наступний поштовх розвитку регіонів Франції був отриманий з початком адміністративно-територіальної реформи на початку 60-х рр. XX ст. Утворене в той час Агентство з питань

координації та планування регіонального розвитку (DATAR) відповідало за реалізацію регіональних аспектів національного плану економічного розвитку країни [16]. Зокрема, це агентство розподіяло кошти спеціального фонду планування регіонального розвитку (FIAT) на реалізацію проектів розвитку інфраструктури. Були утворені регіональні комітети економічного розвитку, до складу яких належали представники органів влади, підприємництва та громадських організацій. Їхнім завданням був аналіз економічних і соціальних результатів здійснення у відповідних регіонах національних планів економічного розвитку. Відповідно до цих планів передбачалося залучення прямих інвестицій у периферійні райони і покращення транспортної інфраструктури між містами й аграрними регіонами. Політика децентралізації у Франції продовжувалася і у 80 – 90-ті рр. XX ст. Зокрема, регіони стали повноправними адміністративними одиницями, які укладали контракти “держава – регіон”. За цими контрактами, відповідно до обґрунтованих регіонами запитів, держава надавала підтримку тим проектам, які передбачали зростання зайнятості, професійного навчання, розвиток освіти і охорони здоров’я [17]. Така практика державної підтримки триває й дотепер.

Із утворенням Європейського Співтовариства почала формуватися регіональна політика ЄС, основною метою якої була саме допомога найбільш відсталим і депресивним регіонам. Фінансова підтримка полягала у зменшенні внесків до Європейського фонду регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) для слабших країн [18]. Але це не давало можливості концентрувати ресурси саме в депресивних регіонах. У 1986 р. був прийнятий Єдиний європейський акт і в Договорі про ЄС було додано розділ “Економічне і соціальне об’єднання”. Відповідні статті (130а – 130е) визначили, що Співтовариство намагається усунути “найважливіші регіональні дисбаланси через участь у розвитку та структурному реформуванні регіонів із недостатнім розвитком та в конверсії промислових регіонів, що занепадають” [19]. Передбачалася допомога таким регіонам через так звані “структурні фонди” і скеровувалася вона, здебільшого, на забезпечення зайнятості населення, освіту, а також на розвиток аграрних районів.

Після приєднання до ЄС десяти країн Східної Європи зросли територіальні диспропорції, що вимагало додаткових заходів і коштів на вирівнювання з боку наднаціональних інституцій. Основна увага приділялася таким цілям регіональної політики: підвищення конкурентоспроможності регіонів та рівня зайнятості населення, конвергенція (долання контрастності розвитку); розвиток транскордонного співробітництва. Так звана ініціатива INTERREG передбачала співпрацю не лише економічну, але й місцевих органів влади сусідніх країн. На 2007 – 2013 рр. серед цілей регіональної політики ЄС й надалі визначено конвергенцію, фінансову підтримку змін на ринку праці, підтримку територіальної конкуренції, розвитку прикордонних і периферійних регіонів [20]. Формування єврорегіонів стало чинником інтенсифікації економічного життя на периферійних частинах відповідних країн. Це дало можливість застосувати своєрідний “механізм переведення енергії відцентрових тенденцій периферії держав, що існують у зв’язку зі своєю природою (географічним положенням), у конструктивну енергію економічного зростання” [21].

У Сполучених Штатах Америки в 60-х рр. XX ст. підтримка депресивних регіонів здійснювалася з використанням таких інструментів: позики приватним підприємцям і місцевим органам, проведення громадських робіт. На важливу особливість державної підтримки звернув увагу американський економіст

Е. Денисон, який зауважив, що ключовим у забезпеченні економічного зростання є людський фактор, зокрема залучення нової робочої сили, підвищення рівня освіти і прогрес у знаннях) [22]. У 70-х рр. XX ст. надавались федеральні гранти у сфері освіти, зайнятості, страхування, соціального забезпечення і на різноманітні тренінги. У 80-х рр. XX ст. пряма державна підтримка (фінансування соціальних і цільових програм) скоротилася через процеси децентралізації. Значно розширилися права штатів щодо наповнення власних бюджетів і регулювання економічного та соціального розвитку їхніх територій. З федерального бюджету скеровувалися кошти у формі кредитів та субсидій проблемним регіонам для здійснення природоохоронних заходів, розвитку сфери послуг та промисловості.

Російська Федерація використовує заходи прямої мотивації проживання у віддалених регіонах. Наприклад, законодавством встановлено районні коефіцієнти до заробітної плати, стипендій і компенсацій, а також допомоги, додаткові відпустки і відсоткові надбавки до заробітної плати осіб, які працюють у районах Крайньої Півночі і прирівняних до них місцевостях Російської Федерації [23]. Окрім того, відповідні коефіцієнти до заробітних плат встановлено за роботу в пустельних і безводних місцевостях та у високігорних районах [24]. Частина таких заходів використовується і в Україні: доплата за проживання в гірських районах [25], у зонах підвищеного радіаційного фону.

Узагальнюючи наведені вище варіанти державної підтримки відсталих і депресивних територій, доцільно поділити їх на прямі та опосередковані. Вони можуть скеровуватися як на реалізацію структурної політики, так і на забезпечення громадянської злагоди і політичної стабільності (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація інструментів державної підтримки розвитку відсталих і депресивних територій

Скерованість інструментів	Тип дії інструментів	Для відсталих територій	Для депресивних територій
1	2	3	4
Структурна політика (оновлення або формування галузей економіки)	Прямий	Підготовка територій до промислового освоєння, зокрема покращення транспортної інфраструктури	Відновлення основних виробництв через цільові програми
		Заохочувальні заходи (пільги, позики, субсидії) для розміщення виробничих підприємств і розвитку сфери послуг	Пільгові заходи для перепрофілювання і розвитку нових виробництв та сфери послуг
	Опосередкований	Утворення економічних зон	спеціальних

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Громадянська злагода і політична стабільність	Прямий	Доплати до заробітної плати і додаткові відпустки за проживання у відсталому регіоні	Розміщення державних замовлень на продукцію і послуги у депресивних територіях
		Програми професійного навчання	Програми професійної перепідготовки
	Опосередкований	Сприяння утворенню і діяльності транскордонних економічних суб'єктів (на зразок єврорегіонів)	
		Запровадження контрактів “держава – регіон”	
		Організація громадських робіт	
		Державне фінансування соціальних і природоохоронних програм	
		Рационалізація розселення	

На нашу думку, доцільно поєднувати декілька інструментів, які б втілювали різнорівневу диверсифікаційну модель регіонального розвитку. Для вітчизняної практики дієвими можуть стати такі інструменти:

- надання різноманітних пільг інвесторам, які розміщують капітал у відсталих і депресивних територіях;
- участь місцевих органів влади у програмах міжнародної співпраці, зокрема в напрямку транскордонного співробітництва;
- укладання контрактів “держава – регіон” відповідно до визначених у стратегічних документах спільних інтересів.

Укладання контракту “держава – регіон” дає можливість розробити та впровадити комплекс спільних заходів для реалізації пріоритетних напрямів діяльності регіональної влади та держави. Для цього регіональна влада повинна підготувати свою стратегію розвитку, яка б відповідала державній стратегії регіонального розвитку. Проте важливо уникнути формування занадто великого переліку пріоритетів і програм, що може призвести до ускладнення координації виконання контракту.

Цільове скерування капіталу у депресивні регіони може мати і непередбачувані наслідки. Нові локалізовані утворення (кластери, технопарки тощо) стають “магнітами”, які залучають з прилеглих територій робочу силу та інші фактори виробництва. Це може призвести до спаду економічної активності прилеглих територій і поглиблення їх депресивності. Учені звертають увагу на феномен “виникнення маргінальних та субмаргінальних місць у глобальній економіці, які залишаються такими упродовж багатьох років попри всі зусилля компліментарної дії місцевих, регіональних, національних та наднаціональних структур, що відповідають за реалізацію політики регіональної конвергенції” [26].

Таке явище своєрідної дивергенції (зростання контрастності) поки що не знайшло повноцінного наукового тлумачення. Існує модель Г. Мюрдаля [27], заснована на припущенні, що потік факторів виробництва з регіонів із низькими темпами розвитку до аналогічних із високими завжди змінюватиме його початкову конкурентоспроможність. Вітчизняні дослідження у цій сфері представлені дослідженням В. Чужикова [28], який виявив чотири типи вітчизняних регіонів на основі дослідження рівня їх конвергентності: активний, проблемний, депресивний, ультрадепресивний. За рівнями “регіональної еластичності” цей дослідник пропонує визначити сучасний стан і перспективи економічного зростання (занепаду) та сформувати науково обґрунтовану політику стимулювання активних зон і вирівнювання депресивних. Він прогнозує, що у XXI ст. відбудеться загострення конкуренції міст і поглиблення соціально-економічної кризи у маргінальних та субмаргінальних місцях, пов’язане з делокацією виробництва і невиробничої сфери та розвитком техноміст.

Висновки

1. Світовий досвід свідчить, що проблема депресивності окремих територій була і залишається актуальною для більшості країн. Самостійно місцевим органам влади подолати регіональну відсталість практично неможливо, оскільки необхідно реалізовувати національні або наднаціональні заходи прямої і опосередкованої дії. Відповідні заходи повинні скеровуватися як на реалізацію структурної політики, так і на збереження громадянської злагоди.

2. Здатність території досягти потенційно можливого рівня розвитку визначається не лише її природними і матеріальними ресурсами, але й рівнем людського капіталу. Це впливає з того, що розподіл доходів залежить не лише від процесів формування цін і обміну факторів виробництва, але й від взаємозалежності між різними соціальними групами.

Напрямами подальших досліджень повинен стати пошук шляхів збереження і розвитку майнового та трудового потенціалу, а також людського капіталу регіонів.

Література

1. Мамонова В. В. Світовий досвід державного регулювання депресивних територій / В. В. Мамонова // Теорія та практика державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 1 (20). — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. — С. 245—251.
2. Чурсіна Н. В. Вирівнювання територій: європейський досвід / Н. В. Чурсіна // Теорія та практика державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 3 (22). — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. — С. 447—455.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX – XXI століть: нові пріоритети [Текст] : монографія / М. І. Долішній. — К. : Наукова думка, 2006. — 515 с.
4. Мамонова В. В. Управлінські впливи на розвиток територій: принципи, функції, інструментарій / В. В. Мамонова // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 13 / за заг. ред. проф. В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2007. — С. 358—363.
5. Безверхнюк Т. М. Принципи регіонального управління: порівняльний аналіз вітчизняного та європейського досвіду / Т. М. Безверхнюк // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 13 / за заг. ред. проф. В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2007. — С. 19.

6. Про Концепцію державної регіональної політики [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341%2F2001>.

7. Про стимулювання розвитку регіонів [Електронний ресурс] : Закон України № 2850-15 від 08.09.2005 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.

8. Економічна енциклопедія [Текст] : у 3 т. Т. 3 / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.), Б. Д. Гаврилишин (голов. редакц. ради), А. С. Гальчинський [та ін.]. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. — С. 164.

9. Розвиток регіонів України зусиллями влади, громадськості і бізнесу [Текст] / М. Дацишин, М. Демкова, О. Мегеда [та ін.]. — К. : Ін-т Реформ, 2004. — С. 32. — (Економічні Есе ; вип. 17).

10. Про Генеральну схему планування території України [Електронний ресурс] : Закон України № 3059-III від 07.02.2002 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3059-14>.

11. Popławski T. Region peryferyjny w procesie zmian / Tadeusz Popławski // Od zmian globalnych do rozwoju lokalnego [Text] : studia i materiały Instytutu Zarządzania i Marketingu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego / [red. Marek Lisiecki, Henryk Ponikowski]. — Т. 6. — Lublin : Wydawnictwo KUL, 2006. — S. 387—392.

12. Леш А. Пространственная организация хозяйства / Август Леш ; Рос. акад. наук, Гос. науч.-исслед. учреждение “Совет по изучению производ. Сил” ; под ред. А. Г. Гранберга ; [пер. с нем. В. Н. Стрелецкого]. — М. : Наука, 2007. — 662 с.

13. Конвенция об основных целях и нормах социальной политики [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.ilo.org/ilolex/russian/docs/conv117.htm>.

14. Сербогін С. М. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ [Текст] : монографія / С. М. Сербогін, І. В. Письменний, І. І. Хожило [та ін.] ; за заг. ред. С. М. Сербогіна. — Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2007. — С. 62.

15. Кузьменко В. П. Від соціально-економічної політики Михайла Туган-Барановського до сучасної антикризової політики в Швеції й Австрії [Електронний ресурс] / В. П. Кузьменко // Режим доступу : <http://iee.org.ua/ru/pub/p95>.

16. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы [Текст] / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. — СПб. : Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. — 384 с.

17. Регіональний контракт: європейський досвід та українські перспективи [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.eru.org.ua/docs/Report_Sanzharovsky_UKR.pdf.

18. Структурні фонди та Фонд гуртування [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/s.html#_Structural_Funds_and.

19. Єдиний Європейський Акт [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://uaei.org/files/ua/legalacts/Single_european_act_ukr.doc.

20. Greta M. Euroregionalizacja a zmiana aktywnosci regionow / Marianna Greta, Teresa Kostrzewa-Zielińska, Jacek Otto // Od zmian globalnych do rozwoju lokalnego [Text] : studia i materiały Instytutu Zarządzania i Marketingu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego / [red. Marek Lisiecki, Henryk Ponikowski]. — Т. 6. — Lublin : Wydawnictwo KUL, 2006. — S. 129—138.

21. Малик Я. Й. Світова та європейська інтеграція. Організаційні засади [Текст] / Я. Й. Малик, М. З. Мальський. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. — С. 224.

22. Denison Edward F. Trends in American Economic Growth, 1929-82 [Text] / Edward Fulton Denison. — Washington, D. C. : Brookings Institution, 1985. — 220 p.

23. О государственных гарантиях и компенсациях для лиц, работающих и проживающих в районах Крайнего Севера и приравненных к ним местностях [Электронный ресурс] : Закон Российской Федерации № 4520-1 от 19.02.1993 г. // Режим доступа : http://compatriot.su/pdf/fz_garantii_sever.pdf.

24. О порядке начисления процентных надбавок к заработной плате лицам, работающим в районах Крайнего Севера, приравненных к ним местностях, в южных районах Восточной Сибири, Дальнего Востока, и коэффициентов (районных, за работу в высокогорных районах, за работу в пустынных и безводных местностях) : разъяснение Минтруда России № 3 от 11.09.1995 г. : утверждено постановлением Минтруда России № 49 от 11.09.1995 г. // Бюллетень Министерства труда Российской Федерации [Текст]. — 1995. — № 10. — С. 5.

25. Про статус гірських населених пунктів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 56/95-ВР від 15.02.1995 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=56%2F95-%E2%F0>.

26. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [Текст] : монографія / за ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2007. — С. 617.

27. Nanako Fujita. Myrdal's Theory of Cumulative Causation / Nanako Fujita // Evolutionary and Institutional Economics Review [Electronic resource]. — Vol. 3 (2). — P. 275—283 (2007) // Access mode : http://www.jstage.jst.go.jp/article/eier/3/2/275/_pdf.

28. Чужиков В. І. Регіональний розвиток у європейському спільному економічному просторі (динамізація та структурні зміни) [Текст] : автореф. дис... д-ра екон. наук : спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / В. І. Чужиков. — К. : Київ. нац. економ. ун-т, 2003. — 33 с.

Ye. Matviyishyn,

O. Niema

FOREIGN EXPERIENCE OF PROVIDING STATE SUPPORT OF POTENTIAL DEVELOPMENT TO THE BACKWARD AND DEPRESSING TERRITORIES

Ways and forms of state support to the backward and depressing territories of some world countries are considered. Main reasons of backward territories appearing in Ukraine are defined. Classification of state support devices in the backward and depressing territories developing is done. The expediency of many-sidedness diversificational model of regional development implementation is revealed.

Key words: backward and depressing territories, state support of territories development, devices of state support territories development, state policy of the backward and depressing territories.